

PİYASAYI FİYATLANDIRMAK
(et-Teyşîr fî Ahkâmi't-Tes'îr)

Ahmed b. Saîd el-Müceyledî

Türkçesi
Nazan Lila

iktisat yayınları

İktisat Yayınları – 107
İktisat Düşüncesi – 19

Ahmed b. Saïd el-Müceyledi, *et-Teysir fî Ahkâmi't-Tes'ir*

Çeviriye Temel Alınan Metin: Ahmed b. Saïd el-Müceyledi, *et-Teysir fî Ahkâmi't-Tes'ir*. Cezayir: el-Şarikatu'l Vataniyya Li'nnaşrı ve'ttenzi, 1975.

Çeviri: Nazan Lila
Yayına Hazırlayan: Merve Soylu
Musahhih: Sümeyra Aydın

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Sarıyıldız Ofset – Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit.
1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara
1. Baskı: İstanbul, 2021
ISBN:978-625-8157-02-4

© İktisat Yayınları, 2021

Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları
Aziz Mahmut Hüdayi Mh., Türbekapı Sk. No:13, 34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: +90 (216) 532 63 70
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadı Araştırma Merkezinin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ahmed b. Saïd el-Müceyledi
Piyasayı Fiyatlandırmak (*et-Teysir fî Ahkâmi't-Tes'ir*)
1. Baskı, xxii + 58 s., 13.5 x 21 cm

Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-625-8157-02-4 | E-ISBN: 978-625-8157-03-1
1. Hisbe, 2. Narh, 3. Satış

PİYASAYI FİYATLANDIRMAK **(et-Teysîr fî Ahkâmi't-Tes'îr)**

Ahmed b. Saîd el-Müceyledî

Türkçesi
Nazan Lila

iktisat
yayınları

İktisat Düşüncesi

Bu dizide, iktisadi düşünce ile ilgili tarihsel ve güncel eserlere yer verilmektedir. Dizide iktisat düşüncesinin geniş ilgi alanında dinler, medeniyetler, isimler, ekoller, kuramlar ile ilgili detaylı incelemeler ve karşılaştırmalı çalışmalara yer verilecektir.

Dizide Yayınlanan Diğer Kitaplar

Zafar Iqbal, *Adalet: İslami ve Batılı Perspektifler*

S.M. Hasanuzzaman, *İslam İktisadının Fıkhi İlkeleri*

Hamdi Çilingir, *Vakıfta Amaç: Hanefi Vakıf Hukuku Çerçevesinde Bir İnceleme*

Syed Haider Nawab Naqvi, *İslam Ekonomi ve Toplum*

M. Umer Chapra, *İktisadın Geleceği: İslami Bir Bakış*

M. Akram Khan, *İslam İktisadının Sıkıntıları: Güncel Durum ve Geleceğin Bir Analizi*

Fatih Savaşan, *Fatih Yardımcıoğlu, Süleyman Kaya, Şakir Görmüş, İslam İktisadi Üzerine Söylşiler*

Syed Haider Nawab Naqvi, *Ahlaklı Olmak ve İnsanın Esenliğı Üzerine Görüşler: İslam İktisadına Bir Katkı*

Monzer Kahf, *İslam İktisadının Temelleri: Kurumlar ve Kuramlar*

Rauf Azhar, *İslam İktisadının Ekonomisi*

Seif I. Tag el-Din, *Ekonominin Temelleri: Ahlakı Bir Yaklaşım*

Faruk Taşçı, *Sabahattin Zaim ile İktisat Toplum ve Siyaset*

Faruk Taşçı, *İnsan Toplum ve İktisat: Sabahattin Zaim Düşüncesinin Ana Hatları*

Seif I. Tag el-Din, *Mohammad Nejatullah Siddiqi, Mohammad Umer Chapra vd., Uluslararası İktisadi Kriz: İslami Perspektiften Bir Değerlendirme*

Muhammed Beşir Çalışkan, *Nurettin Topçu'da İktisadi İnsan Tasavvuru*

Ebu Zekerriyya Yahya Bin Ömer el-Kinani el-Endelusi, *Ahkâmüs's-Sûk*

Faruk Taşçı, *Sabahattin Zaim: Ahlak, Fikir ve Aksiyon*

Faruk Taşçı, *Türkiye de Sosyal Siyaset Alanının Oluşumu: İstanbul Üniversitesi Geleneğı*

Nazan Lila

Lisans eğitimini 2016 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamlayan Lila, aynı yıl Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak göreve başlamıştır. Burada yaklaşık bir yıl görev yaptıktan sonra 2017 yılında Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne (İSEFAM) geçiş yapmıştır. Marmara Üniversitesi'nde başladığı yüksek lisans eğitimini Sakarya Üniversitesi'nde 2018 yılında İslam hukuku alanında tamamlamıştır. Hâlen Sakarya Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmakta ve İslam ekonomisi alanında doktora eğitimine devam etmektedir.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla,

Efendimiz ve büyüğümüz Hz. Muhammed'e ve onun âline Allah Teâlâ
salat ve selam etsin. En faziletli âlim ve en âdil hâkim Ebu'l-Abbas
Seyyidi Ahmed b. Saîd'in – Allah Teâlâ ona keremi, fazlı ve ihsanıyla
rahmet etsin – telif ettiği [bu eserden] bereketi ile bizleri faydalandırsın.

Âmin.

İçindekiler

Takdim	xi
Önsöz	xv
Kitabın Metni	xvii
Eserin Bölümleri	xix
Bölüme Önsöz	xxi
Hisbenin Fazileti ve Muhtesibin Şartları	1
Fiyatlandırmanın Hükmü	7
Fiyat Konulabilen ve Konulamayan Mallar	11
Malları Üzerine Fiyat Konulabilecek ve Konulamayacak Kişiler	13
Şerî (ve Örfî) Ölçü Birimleri, Ağırlık veya Hacim Ölçüsüyle Yahut Her İkisiyle Ölçülerek Satılan Mallar ve Bu Ölçü Birimlerinin Mahiyeti	17
Bir veya İki Kişinin Çoğunluğun Fiyatından Yüksek Olarak Fiyatı Yükseltmesi	21

Çarşı ve Diğer Yerlerde Satımı Yasak veya Sakıncalı Olan Mallar, Bulaşıcı Hastalık ve Yara Taşıyan Kimselerin Sıvı Ürünleri ve Diğerlerini Satmasının Yasaklanması	25
Sokak, Avlu ve Diğer Yerlerden Topluma Zarar Veren Durumların Kaldırılmasının Gerekliliği	31
Müslümanların Çarşı Pazarda Zimmilerle Aynı Ortamda Bulunması ve Giyim Kuşamda Onlara Benzemesinin Hükmü	37
[Alışverişte] Hile ve Hile Yaptığı Ortaya Çıkan Yahut İtham Edilen Kişinin Cezalandırılması	41
Sonuç	49
Dizin	53

Takdim

İyiliği yaymak ve kötölüğü engellemek, İslam dininin temel ilkellerinden biri olarak kabul edilir. İyilik hem birey hem de toplum hayatında yayılmalı ki bütün insanlık kurtuluşa erebilsin. Buna karşılık kötülük ve buna götüren yollar, insanlığı içinden çıkılmaz bir sarmala sürükleyeceği için birey ve toplum yaşamında alınacak önlemlerle engellenmelidir. İyiliğin katlanarak arttığı, kötölüğün ise azaldığı bir dünya tesis etmek dünyada onurlu bir yaşam sürdürmek için gönderilmiş insanoğlu için zorunludur. Sahip olduğu bu hayati önem sebebiyle iyiliği yaymak ve kötölüğü engellemek, dinin en temel kavramlarından biri olan farz ile ifade edilmiştir. Bu nedenle Müslümanlar, tarih boyunca bir yandan iyiliği yaygınlaştıracak kurumlar tesis etmeyi diğer yandan kötülük ile mücadele etmek için tedbirler almayı bireysel ve toplumsal bir sorumluluk olarak telakki etmişlerdir. Bu sorumluluk bilincinin somutlaştığı en temel kurumlardan biri hisbedir.

Hisbe, toplumda iyilik ve erdemin yaygınlaşması ve insanlara zarar veren kötülüklerin engellenmesi amacıyla tesis edilmiş bir kurumdur. Dolayısıyla insanlar arasındaki kardeşlik bağlarına

zarar verecek ve toplumsal düzeni bozacak her türlü davranış muhtesibin görev alanı içerisinde görülmüştür. Bu nedenle Hz. Peygamber (a.s) zamanından itibaren bu işle görevlendirilen kişiler olmuş ve erken dönemlerden itibaren hisbe kurumu sistemleşerek toplumda önemli roller oynamıştır. Hisbe kurumunun görev ve yetki alanları geniş olmakla beraber çarşı-pazar denetimi ve burada düzenleme yapma yetkisi iktisat tarihi açısından önem arz etmektedir. Özellikle muhtesibin fiyatlandırma, ölçü-tartıya riayet gibi konularda sahip olduğu yetkiler iktisadi düzen açısından önemlidir.

Fiyatların denetlenmesi, karaborsacılığın engellenmesi, piyasadaki fiyat istikrarı gibi hususlar muhtesibin yetki alanına girmekle beraber bunun nasıl yapılacağı konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu hususlar her ne kadar kamu menfaatini ilgilendirse de burada belirli bir dengenin gözetilmemesi piyasa dengesini de bozabilir. Dolayısıyla muhtesip bir yandan piyasayı denetlerken diğer yandan piyasa serbestisi ve istikrarını da gözetmek durumundadır. İşte bu denge içerisinde sürdürülmesi gereken görevin sınırlarını belirlemek, yetki alanı ile ilgili ideal yaklaşımı ortaya koymak ve hisbe kurumunu birey ve toplum yararını sağlayacak şekilde fonksiyonel hale getirmek için eserler kaleme alınmıştır. Elinizdeki bu eser de böylesi bir çabanın bir sonudur.

Ahmed b. Saîd el-Müceyledî'nin bu çalışması fiyatlandırma sorununa odaklanması itibariyle önem arz etmektedir. Zira kitap, hisbe kurumunun alanına giren birçok mesele içerisinden, fiyat istikrarını korumayı seçerek günümüz için de önemli olan bir alana ışık tutmaktadır. Müceyledî'nin gerek konuları temellendirmedeki yöntemi gerekse getirmiş olduğu somut örnekler, bir yandan kendi döneminde mevcut olan duruma dair fikir vermekte diğer yandan da günümüzde fiyat istikrarı için gerekli

olan temel ilkelerin neler olabileceğine dair önemli ilkeler ortaya koymaktadır. 5/11. Yüzyılda yaşamış bir düşünürün kendi döneminde fiyat istikrarını korumak, piyasayı düzenlemek için ileri sürdüğü çarpıcı fikirler İslam iktisat tarihi çalışmalarının günümüz için ne kadar önem arz ettiğini göstermektedir. Bu nedenle Nazan Lila'nın Türkçeye kazandırdığı bu kitabın, günümüz İslam iktisadı çalışmaları için önemli bir kaynak olacağını düşünüyorum.

Necmettin Kızılkaya

Önsöz

Maliki mezhebine mensup bir fakih olan Ahmed b. Saïd el-Müceyledî (1682/3-1094), bugün Fas ve Moritanya'yı içine alan Mağrib-i Aksâ (Uzak Mağrib) bölgesinde yaşamış olup Ebu'l-Abbâs lakabıyla da tanınmaktadır. Abdurrahman b. Abdülkâdir el-Fâsî, Ebû Sâlim el-Ayyâşî, İbrahim el-Kûrânî' ve İsâ es-Seâlebî gibi Maliki fakihlerden ilim tahsil eden Müceyledî, ilme olan iştiyakı sebebiyle zaman zaman hocalarının övgü ve takdirine mazhar olmuştur. Meknes şehrinde ve kırk sene civarında Fas'ta Maliki kadısı olarak görev yapan Müceyledî, Haremeyn'de de bir süre ikamet etmiştir. Maliki mezhebinin gelişimi açısından geç dönem olarak kabul edilen bir dönemde yaşamış olan Müceyledî, Maliki fıkıh literatürünün temel eserlerinden biri olan Halîl b. İshak el-Cündî'ye ait *el-Muhtasar'ı Ümmü>l-Havâşî* isimyle şerh etmiştir. Ayrıca döneminde Maliki mezhebinin fetva mercii olarak kabul edilen Venşerîsî'nin *Mi'yâr* adlı eserini ihtisar etmiştir. Hisbe literatürünün geç dönem örneklerinden biri olan *et-Teyşîr fî Ahkâmî't-Tes'îr* adlı risale de Ahmed b. Saïd el-Müceyledî'nin telifatı arasındadır.

Esas itibarıyla hisbe literatürüne dahil olan *et-Teyşîr fî Ahkâmî't-Tes'îr* adlı eserinde Müceyledî, daha ziyade devletin taban ve tavan fiyatları belirlemesi (narh) meselesi üzerinde durmuştur.

Fiyatlandırma ve fiyatı kimin belirleyeceği meselesi, tarih boyunca iktisadi alanda gündemini koruyan önemli meselelerden biri olagelmıştır. Bu bağlamda, fiyat tayini gibi hassas bir konuyu ve çarşı-pazarın düzenine dair diğer hususları denetlemek amacıyla İslam medeniyetinde hisbe müessesesi kurulmuştur. *et-Teysîr fî Ahkâmî't-Tes'îr*'de ilk olarak hisbe vazifesinin faziletleri ile muhtesibin şartları ele alınmış olup ardından fiyatlandırma (narh) meselesinin hükmü incelenmiştir. Ayrıca fiyatlandırmaya konu olabilecek ve olamayacak malların beyanı, şer'i ve örfî ölçü birimleri, satışı yasak olan mallar, pazarda hile yapmanın hükmü, yol ve meydanlardan zararlı şeylerin kaldırılmasının gerekliliği ve Müslümanlar ile zimmilerin çarşı-pazarda dikkat etmesi gereken hususlar gibi pek çok konuya değinilmiştir.

Eseri değerli hocam Necmettin Kızılkaya'nın tavsiye ve yönlendirmesiyle tanıyıp ilk defa inceleme imkânı buldum. İslam iktisadı alanında kaleme alınmış Arapça klasik eserlerin tercüme edilmesini hedefleyen bir proje kapsamında eseri çevirmeye başladım. Çeviri esnasında eserin tahkikli baskısı yerine amatörce hazırlanmış matbu bir nüshasının elimde olması, zaman zaman kelimeleri tanıyıp anlamlandırma noktasında birtakım zorluklar meydana getirdi. Ayrıca eserdeki kavramları mümkün olduğunca okuyucu tarafından anlaşılacak bir şekilde tercüme etme noktasında çaba gösterdim. Bununla birlikte eserde hâlâ mevcut olan kusur ve hatalar şahsıma aittir. Beni esere yönlendirerek İslam iktisadı alanına ufak bir katkı sağlamama imkân veren hocam Necmettin Kızılkaya'ya, çeviri metnin kontrol ve tashihini gerçekleştiren Şaban Kütük'e, eserine yayına hazırlık sürecinde emeği geçen Merve Soylu'ya ve İktisat Yayınları'nın diğer çalışanlarına teşekkür ederim. Eserin Türkçe literatüre katkı sağlamasını ve okuyucuların istifade etmesini temenni ederim.

Kitabın Metni

Rızıklar bahşeden ve bu rızıklarla diğer vakitlerde ömrü uzatan, hükümler vazetmeyi insanoğluna has kılan ve insanı bu hükümleri bilmekle mükellef kılan Allah’a hamd ederim. Hakkın kendisi, hakikatin ve doğruluğun temeli, “zarar vermek ve zarara zararla karşılık vermek yoktur” sözüyle iyilere ve kötülere hükmeden insana salat ve selam ederim. Allah onun âlinden, ashabından, ona tabi olanlardan ve taraftarlarından razı olsun.

Konumuza gelince; bu risale, pazarla ilgili işlerin sorumluluğunu yüklenen ve kendi nefesine ve Müslümanlara karşı şefkat sahibi kimselerden, mütalaası konusunda kafa yoran ve çaba sarf edenlerin faydalanabileceği bir eserdir. [Pazarın denetlenmesi görevini üstlenenlerin, insanların] haklarını koruması çok mühim bir özellik olup [bunun yanında] zorbalıktan kaçınmak da gerekli bir husustur. Dolayısıyla pazarı kontrol görevini üzerine almış kişi [bu risaleden] çokça faydalanır, kolaylığı emredip zararı ortadan kaldırarak bozgunculuğun önüne geçer. [Devlet] görevlerinden bir görevde istihdam edilen kişinin, o görevle ilgili hükümleri bilmesi kendisi için kaçınılmazdır. Nitekim hiçbir kimsenin, Allah’ın o konuyla ilgili hükmünü bilmeksizin herhangi bir işe başlaması câiz değildir. Aksi takdirde o kimse

fark etmeksizin [işinde] yanlış yola sapar, başkasını da yanlışla düşürür.

Beni bu risaleyi kaleme alıp konuyla ilgili alimlerin dağınık hâlde bulunan görüşlerini bir araya getirmeye sevk eden unsur, hisbe vazifesiyle meşgul bulunan bazı kimselerin ısrarı ve bunu [bu konuya dair görüşleri] toplama konusundaki büyük istekleridir. İstifade edenler arasında bir pay sahibi olmak ve Allah'ın fazlı ve rahmetiyle [başkasına] fayda sağlayanlar grubundan sayılmak ümidiyle ben de bu kişilerin taleplerine icabet edip cevap verdim. Allah Teâlâ dualarımızı kabul etsin ve umduğumuz şeylerin gerçekleşmesini nasip etsin. Şüphesiz O iştiridir, [kullarına] yakındır, cömerttir ve duaya icabet edendir.

Bu risaleyi, eserin meselelerini araştırmak isteyeninin incelemesini kolaylaştırmak ve bu minvalde [ulaşmak] istediği herhangi bir ayrıntılı bilgiyi bulabilmesini sağlamak amacıyla bir önsöz, beş (on kısım) ve sonuç olarak taksim ettim. İbn Hârûn'un *İhtisâr*'ından, İbn Arafé'den ve konuyla ilgili bilgi sahibi olanların hüküm verdiği meselelere dair bazı açıklamalar getirmesi sebebiyle *Mi'yâr* adlı eserden nakiller yapmaya özen gösterdim.

Eserin Bölümleri

Eserin bölümleri şu şekildedir:

Birinci bölüm; hisbe adı verilen bu yüce vazifeyi yürüten kişinin fazileti ve muhtesibin taşınması gereken şartlar hakkındadır.

İkinci bölüm; fiyatlandırmanın hükmü hakkındadır.

Üçüncü bölüm; üzerine fiyat konulabilecek ve konulamayacak mallar hakkındadır.

Dördüncü bölüm; malları üzerine fiyat konulabilecek ve konulamayacak kişiler hakkındadır.

Beşinci bölüm; şerî (ve örfî) ölçü birimleri ile ağırlık veya hacim ölçüsüyle yahut her ikisiyle ölçülerek satılan mallar ve bu ölçü birimlerinin mahiyetine dairdir.

Altıncı bölüm; bir veya iki kişinin çoğunluğun fiyatından yüksek olarak fiyatı yükseltmesi hakkındadır.

Yedinci bölüm; çarşı ve diğer yerlerde satımı yasak veya sakıncalı olan mallar, bulaşıcı hastalık ve yara taşıyan kimselerin sıvı ürünleri ve diğerlerini satmasının yasaklanması hakkındadır.

Sekizinci bölüm; sokak, avlu ve diğer yerlerden topluma zarar veren durumların kaldırılmasının gerekliliğine dairdir.

Dokuzuncu bölüm; Müslümanların çarşı pazarda zimmilerle aynı ortamda bulunması ve giyim kuşamda onlara benzemesinin hükmü hakkındadır.

Onuncu bölüm; [alışverişte] hile ve hile yaptığı ortaya çıkan yahut iddia edilen kişinin cezalandırılmasına dairdir.

Sonuç bölümü ise; bu eserin, üzerine bina edildiği ve eserin [yazılış amacının] temelini oluşturan kavrama ilişkin meselelerin bir araya getirilmesi ile ilgilidir. Dolayısıyla bu eseri, *et-Teysîr fî ahkâmi't-tes'îr* olarak isimlendirdim. [Kulunu] doğruya yönlendiren ve kendisinde hiçbir şüphe barındırmayan hakkı [kuluna] ilham eden Allah Teâlâ'dır. [Bu girişten sonra] ben derim ki;

Bölüme Önsöz

Bu bölüm fiyatlandırmanın tanımı, fiyatlandırmanın sözlük ve terim anlamına dair âlimlerin görüşleri ve ihtilaf ettikleri hususların açıklaması hakkındadır.

Sözlükte değerin kendi üzerine kaim olduğu [kendisi ile ifade edildiği] ölçme işlemine, fiyatlandırma [tes‘îr] denir. Bu fiil, sa‘arû - tes‘îran şeklinde çekimlenir ve “bir fiyat üzerinde anlaş-tılar” anlamına gelir. Kâmûs’ta bu şekilde ifade edilmiştir.

Bir terim olarak ise İbn Arafe fiyatlandırmayı şu şekilde tanımlamaktadır: Pazar görevlisinin, oradaki gıda ürünleri satıcısı[nın sattığı] belirli mallar için belirli bir dirhem miktarını ölçü/değer olarak takdir etmesidir.

